

DOKUMENTACJA PLANOWANEGO UŻYTKU EKOLOGICZNEGO „DACHOWSKIE ŁUGI”

O POWIERZCHNI 288,43 ha POŁOŻONEGO NA TERENIE OBRĘBU LEŚNEGO NOWA
WIEŚ W LEŚNICTWIE ŻARKÓW W ODDZIAŁACH NR: 3, 4, 5, 9A, 10, 11, 12, 21,
22, 23, 37, 38, 54.

Autorzy:

prof. dr hab. Leszek Jerzak	Koordinacja, ptaki	
prof. dr hab. Grzegorz Gabryś	Ssaki, bezkręgowce	
mgr Olaf Ciebiera	Ptaki	
mgr Albert Wiaderny	Flora	

Liga Ochrony Przyrody
Zarząd Okręgu w Zielonej Górze
ul. Piękna 24, 65-223 Zielona Góra, l.jerzak@wnb.uz.zgora.pl

Zielona Góra, lipiec 2014

SPIS TREŚCI

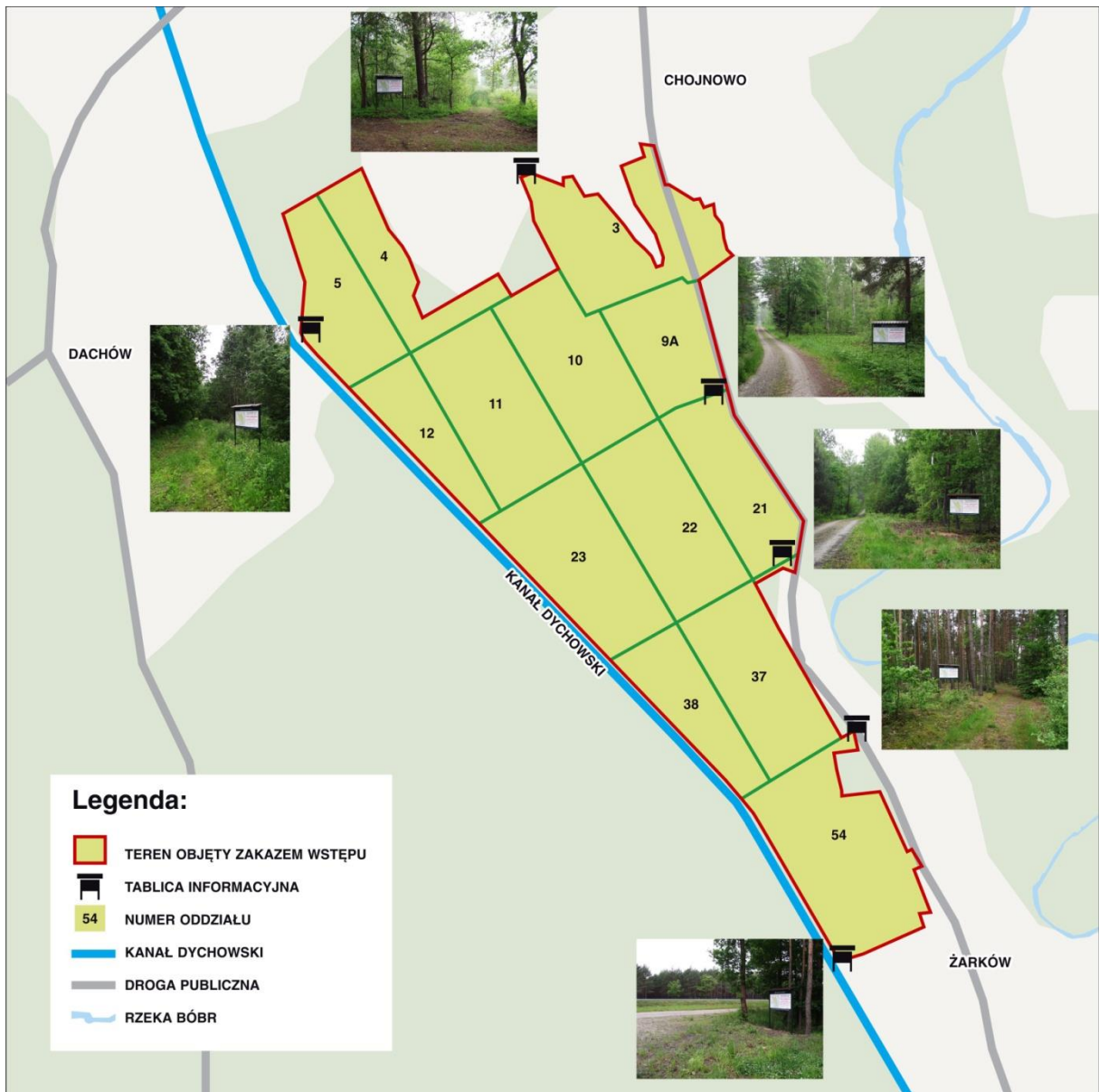
Wstęp	3
1. Teren badań	3
2. Flora	5
2.1. Wstęp	5
2.2. Charakterystyka obszaru „Dachowskie Ługi”	5
2.3. Szata roślinna	9
3. Fauna	18
3.1. Bezkręgowce	18
3.2. Ptaki	22
3.3. Ssaki	27
4. Możliwości wykorzystania turystycznego	30
Streszczenie	34
Literatura	37
Załącznik	38

WSTĘP

Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” o powierzchni 288,43 ha została wykonana na zlecenie Nadleśnictwa Krzystkowice. Niniejsze opracowanie oparte jest o przeprowadzone badania terenowe w okresie marzec – lipiec 2014 roku, które miały na celu wykrycie organizmów chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków rzadkich, objętych ochroną wynikającą z przepisów Unii Europejskiej (skupiono się na florze oraz bezkręgowcach, ptakach i ssakach). Planowany użytek ekologiczny „Dachowskie Ługi” ze swoimi zróżnicowanymi siedliskami leśnymi i dużą ilością obszarów podmokłych stanowi atrakcyjny obszar dla ptaków leśnych oraz częściowo tych wykorzystujących zalesione doliny rzeczne.

1. TEREN BADAŃ

Planowany użytek ekologiczny „Dachowskie Ługi” znajduje się w mezoregionie Borów Zielonogórskich, krainie Wielkopolsko-Pomorskiej. Obszar położony jest w nadleśnictwie Krzystkowice, leśnictwie Żarków w oddziałach: nr: 3, 4, 5, 9A, 10, 11, 12, 21, 22, 23, 37, 38, 54 (mapa 1). Obszar ten położony jest pomiędzy Kanałem Dychowskim a rzeką Bóbr oraz miejscowościami Żarków i Chojnowo. Charakteryzuje się on występowaniem okresowych mokradeł, gdzie wody gruntowe wypływają powierzchniowo lub znajdują się na głębokości ok. 1 m p.p.t. Wśród siedlisk dominują tu brzeziny głównie w wieku ok. 60 lat, olszyny – ok. 60 lat, fragmenty borów świerkowych, sosnowych świeżych i mieszanych, w różnych klasach wieku z bogatym podszytem i runem leśnym. Od strony zachodniej przy obszarze znajduje się Kanał Dychowski, od strony wschodniej zaś teren ograniczony jest doliną rzeki Bóbr.

Mapa 1. Granice proponowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” (źródło: Nadleśnictwo Krzystkowice)

2. FLORA

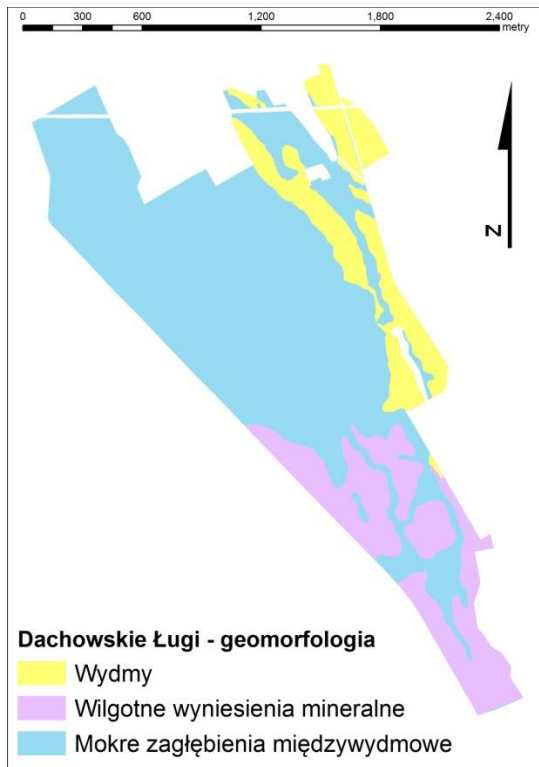
2.1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie sporządzone zostało jako część dokumentacji przyrodniczej projektowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi”, znajdującego się w RDLP Zielona Góra, Nadleśnictwo Krzystkowice, Leśnictwo Żarków, oddziały: 3–5, 9A–12, 21–23, 37–38, 54 (łącznie 288,43 ha). Geobotaniczne badania terenowe przeprowadzono w lipcu 2014.

2.2. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU DACHOWSKICH ŁUGÓW

2.2.1. GEOMORFOLOGIA

Obszar Dachowskich Ługów stanowi wilgotne zagłębienie otoczone wydmami śródlądowymi. W granicach projektowanego użytku ekologicznego, zagłębienie jest od wschodu otoczone pasem wydm, od zachodu sztucznie usypanym korytem Kanału Dychowskiego. Pomędzy tymi dwoma formami znajdują się zatorfione gleby złożone z piasków eolicznych. Torfowiskowe siedlisko ma tutaj charakter przejściowy, zasilane jest zarówno wodami topogenicznymi jak i ombrogenicznymi. Zagłębienie międzywydmowe, wskutek urozmaiconej rzeźby, uległo zatorfieniu w sposób niejednolity – niżej położone powierzchnie wypełniły się na przestrzeni lat głębszym pokładem torfu, natomiast wyniesione nanosy piasków eolicznych obszaru wydmowego utworzyły mineralne wyspy, wynoszące się nieznacznie ponad bagienną powierzchnię torfowiska, przez co gleba ma tu charakter mineralno-torfowy z większym udziałem piasku.

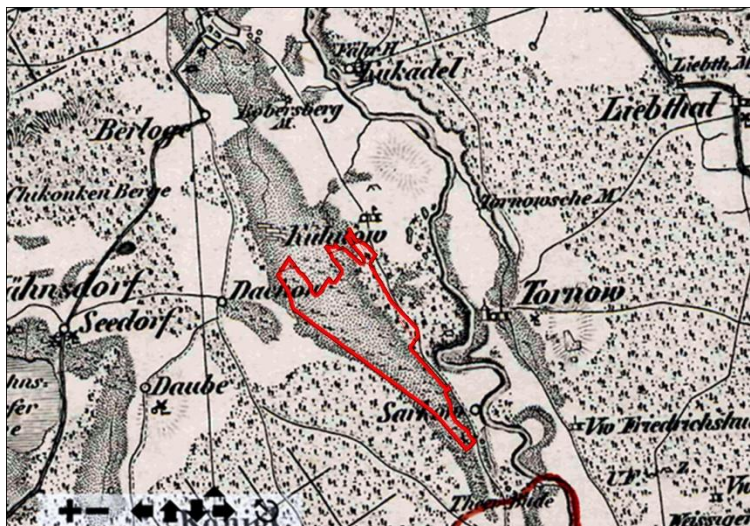

Ryc. 1. Geomorfologia omawianego terenu.

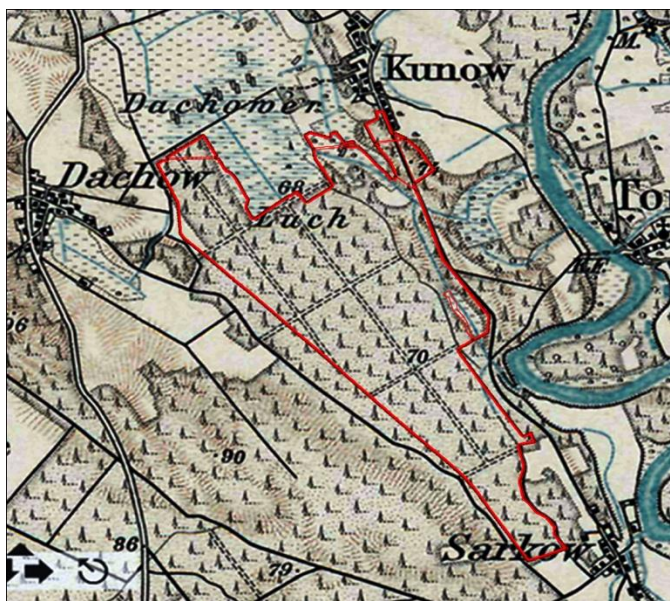
2.2.2. HISTORIA

Dachowskie Ługi na mapach pochodzących z połowy XIX w. przedstawione są jako nieużytek porośnięty luźnym drzewostanem (Ryc. 2a), wykorzystywany jedynie do pozyskania torfu. Torfianki zlokalizowane były w rejonie Chojnowa, w większości poza granicami planowanego użytku ekologicznego. Obszar wydmy już wówczas był ustabilizowany przez człowieka i porośnięty lasem sosnowym. Zagospodarowanie obszaru leśnego w zagłębieniu międzywydmowym miało miejsce w drugiej połowie XIX w. (Ryc. 2b), kiedy na obszarze planowanego użytku założono oddziały leśne, których układ utrzymał się w zasadzie w niezmienionej postaci do dnia dzisiejszego. Panującym gatunkiem w drzewostanie była wówczas sosna zwyczajna, z domieszką brzozy, o czym świadczą powojenne mapy polskie. Porównując mapy z połowy XIX i z początku XX w. można dojść do wniosku, że zagospodarowanie obszaru leśnego wiązało się z odwodnieniem terenu. Ślady starych rowów widoczne są w rozproszeniu w chwili obecnej na całym obszarze planowanego użytku. Skutkowało to mineralizacją i eutrofizacją pierwotnie oligotroficznego, piaszczysto-torfowego podłoża i wkraczaniem eutroficznych gatunków bagiennych (trzcina pospolita

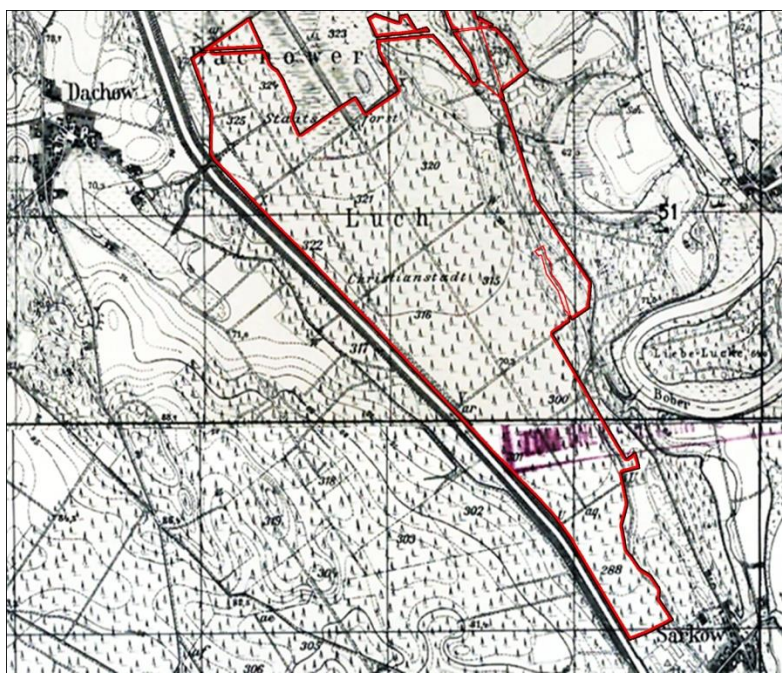
Phragmites australis, tojeść pospolita *Lysimachia vulgaris*, wierzba szara *Salix caprea*). Dalsza mineralizacja torfu w latach powojennych powodowała degradację lasów bagiennych wypełniających zagłębienie międzywydmowe, przekształcanie się boru bagiennego w brzezinę bagienną, wykształcającą się w postaci zdegradowanej – z panującą brzozą brodawkowatą *Betula pendula*, zamiast brzozy omszonej *Betula pubescens* oraz zwiększaniem się udziału trzęślicy modrej *Molinia caerulea* i płonnika pospolitego *Politrychum commune*, zwłaszcza na mineralno-torfowych wyniesieniach zagłębienia. Wilgotniejsze partie uległy natomiast olsowieniu przejawiającemu się wnikaniem gatunków szuwarowych i olsowych. W miarę rozwoju drzewostanów na przesuszonym i zmineralizowanym torfowisku, poziom wód gruntowych spadał, co skutkowało ustępowaniem gatunków higrofilnych i stopniową utratą bagiennego charakteru siedliska. W luki powstałe w drzewostanie (bądź w skutek obumierania jako następstwa przesuszenia, bądź w skutek pożarów lub wiatrowałów) wkraczała osika *Populus nigra* i brzoza brodawkowata. Ostatnim wydarzeniem, które w znaczny sposób wpłynęło na siedlisko, była wichura w roku 2012, w wyniku której znaczna część drzew została powalona lub złamana. Wyraźny ubytek drzew w drzewostanie skutkowałam podwyższeniem się poziomu wód gruntowych, co z kolei spowodowało zabagnienie niżej położonych partii obszaru i punktową regenerację roślinności torfowiskowej.

Ryc. 2a. Dachowskie Ługi na mapie z 1846 r (Reymann's Special Karte)

Ryc. 2b. Dachowskie Ługi na mapie z 1906 r (Karte des Deutsches Reiches)

Ryc.2c. Dachowskie Ługi na mapie z 1937 r (Messtischblatt)

2.3. SZATA ROŚLINNA I SIEDLISKA PRZYRODNICZE

Obszar projektowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” składa się zasadniczo z dwóch form geomorfologicznych – wydmy śródlądowych oraz wilgotnego zagłębienia międzywydmowego. Formy te, są ze swojej natury biotopem kilku siedlisk przyrodniczych, chronionych programem Natura 2000. Wydmy śródlądowe porośnięte są zwykle borem sosnowym, który często przybiera postać siedliska boru chrobotkowego *Cladonio-Pinetum* 91T0. W wilgotnych zagłębieniach może wykształcać się cała gama najróżniejszych siedlisk mokradłowych, zależnie od trofii siedliska, sposobu użytkowania, stadium sukcesyjnego itd.

Wydmy Dachowskich Ługów porastają leśne zbiorowiska zastępcze, wprowadzone tu sztucznie ponad 200 lat temu w celu ustabilizowania ruchomych piasków wydmy. Ich najwyższe partie są siedliskami najsuchszymi, dlatego rozwijają się tu dwa chronione siedliska przyrodnicze: **wydmy śródlądowe z murawami szczotlichowymi (2330)** oraz **śródlądowy bór chrobotkowy 91T0**. Są to dwa siedliska bardzo ściśle związane ze sobą i należące do tego samego dynamicznego kręgu sukcesji roślinnej. Odsłonięte fragmenty piaszczystych wydmy, bardzo luźno pokryte murawami ze szczotlichą siwą *Corynephorus canescens*, sporkiem wiosennym *Spergula morisonii*, chroszczem nagołodygowym *Teesdalea nudicaulis*, płonnikiem włosistym *Politrichum piliferum* oraz różnymi gatunkami chrobotków (*Cladina mitis*, *Cladina rangiferina*, *Cladonia furcata* i inne) oraz płucnicą islandzką *Cetratia islandica*, są pionierskim stadium roślinności na wydmach śródlądowych. Na omawianym obszarze stanowią one bardzo niewielkie fragmenty na skrajach drzewostanów sosnowych lub na wierzchowej partii wydmy. W toku sukcesji zwarcie warstwy porostowo-mszystej się zwiększa, pojawiają się naloty sosny zwyczajnej, która w dojrzałej postaci przybiera tu rachityczną formę i w ten sposób wykształcają się bory chrobotkowe, których runo jest zasadniczo złożone z tych samych gatunków, co w przypadku muraw, jednak występujących w innych proporcjach (dominują chrobotki, pozostałe gatunki występują pojedynczo lub sporadycznie).

Łagodne stoki wydmy Dachowskich Ługów są miejscem spływania wód opadowych z wierzcholiny wydmy i jej absorpcji wskutek mniejszego spadku terenu. Są więc siedliskami wilgotniejszymi i porasta je bór sosnowy w postaci świeżej, fitosocjologicznie nawiązujący do suboceanicznego boru sosnowego świeżego *Leucobryo-Pinetum*. Warstwa porostowa-mszysta jest silniej rozwinięta, przy czym udział porostów jest nieznaczny, a

dominują mezotroficzne mchy: *Pleurozium schreberi*, *Hypnum cupressiforme*, *Dicranum polysetum*, miejscami z udziałem wątrobowca *Ptilidium ciliare*. Runo w płatach stosunkowo suchych, położonych w wyższych partiach stoków wydm warstwa runa rozwinięta jest na ogół słabo i budowana głównie przez śmiałek pogięty *Deschampsia flexuosa* i wrzos pospolity *Calluna vulgaris*. W niżej położonych, wilgotniejszych miejscach runo budują głównie krzewinki –dominuje borówka czernica *Vaccinium myrtillus*, miejscami obecna jest borówka brusznica *Vaccinium vitis-idaea*. Taka postać borów sosnowych nie stanowi siedliska Natura 2000.

Powierzchnia zagłębienia międzywydmowego jest porośnięta lasami bagiennymi różnego rodzaju. Przeważają zdegradowane postacie **brzeziny bagiennej 91D0-1** z panującą brzozą brodawkowatą *Betula pendula*. Wskutek długotrwałego przesuszenia bagienny charakter tych lasów ulegał w ostatnich dekadach zanikowi, co przejawia się głównie kodominacją osiki w drzewostanie. Partie bardziej oligotroficzne, porastające wyniesienia mineralne, nawiązują do siedliska sosnowego boru 91D0-2. Drzewostan budowany jest tu przez sosnę zwyczajną z domieszką brzozy, natomiast w runie panuje trzęślica modra, w zależności od płatu – albo wskutek mineralizacji torfu (w takich fragmentach częsty jest płonnik pospolity *Politrichum commune*, albo dużego udziału piasku). Wydzielanie tych fragmentów zespołu boru trzęślicowego *Molinio-Pinetum* jako osobny podtyp siedliska przyrodniczego, wydaje się w przypadku Dachowskich Ługów bezzasadne, gdyż cały obszar zagłębienia międzywydmowego jest tutaj zdegradowanym lasem bagiennym, trudnym do ujęcia fitosocjologicznie, natomiast siedliskowo z pewnością najbardziej zbliżonym do podtypu 91D0-1, który grupuje brzeziny bagiennie jako degeneracyjne formy lasów bagiennych. Proponuje się więc ujęcie kompleksowe całego ekosystemu jako ten jeden typ siedliska, uwzględniający mozaikowość i postacie w różnym stadium sukcesyjnym i o różnej trofii. Jest to podejście racjonalne, uwzględniające znaczące zmiany w siedlisku jakie nastąpiły po wicherze w 2012 roku oraz, będącą jej następstwem, silną niestabilność dynamiczną fitocenozy leśnych. W skład siedliska 91D0-1 na obszarze Dachowskich Ługów wchodzi następujące postacie lasów bagiennych:

- **brzezina bagienna z brzozą brodawkowatą** – niehierarchiczne zbiorowiska z dominującą brzozą i osiką, z domieszką sosny zwyczajnej, bardzo bujnym podszytem budowanym głównie przez kruszynę pospolitą *Frangula alnus*, jarzab zwyczajny *Sorbus aucuparia*, wierzbę szarą *Salix cinerea* i różne gatunki jeżyn *Rubus sp.*, oraz bogatym runem budowanym przez trzęślicę modrą, sit rozpierzchły *Juncus effusus*, orlicę pospolitą *Pteridium aquilinum*, nerecznicę krótkoostną *Dryopteris carthusiana*. Udział gatunków torfowiskowych

jest miejscami znaczący, zwłaszcza we fragmentach położonych najniżej, a w ich obrębie w rozmaitych zagłębieniach ze stagnującą wodą lub mokrym podłożem (dziury po wykrotach, dawne rowy melioracyjne) – wartość diagnostyczną, jednocześnie determinującą przynależność siedliska do typu 91D0 mają szczególnie torfowce – *Sphagnum fallax*, *Sph. palustre* i *Sph. squarrosum*, jak również *Calliergonella cuspidata*, *Climacium dendroides*. Spośród roślin naczyniowych brak jest typowych gatunków charakterystycznych dla grupy borów bagiennych, na uwagę zasługują jednak gatunki torfowisk przejściowych z rzędu *Caricetea nigrae* – wąkrota zwyczajna, *Hydrocotyle vulgaris*, trzcinnik lancetowaty *Calamagrostis canescens*, turzyca pospolita *Carex nigra*, jaskier płomiennik *Ranunculus flammula*, turzyca prosowa *Carex paniculata*.

- **zarośla wierzbowe *Salicetum cinereae*** – Zarośla wierzby szarej *Salix cinerea* wykształcają się w miejscach z okresowo stagnującą wodą. Udział w nich gatunków torfowiskowych z rzędu *Caricetalia fuscae* (podobny jak podany powyżej dla brzezin), zwłaszcza punktowe występowanie torfowców, pozwala na zaliczenie tych zbiorowisk do dynamicznego kręgu olsów torfowcowych *Sphagno squarrosi-Alnetum*, będących odmianą siedliska 91D0.

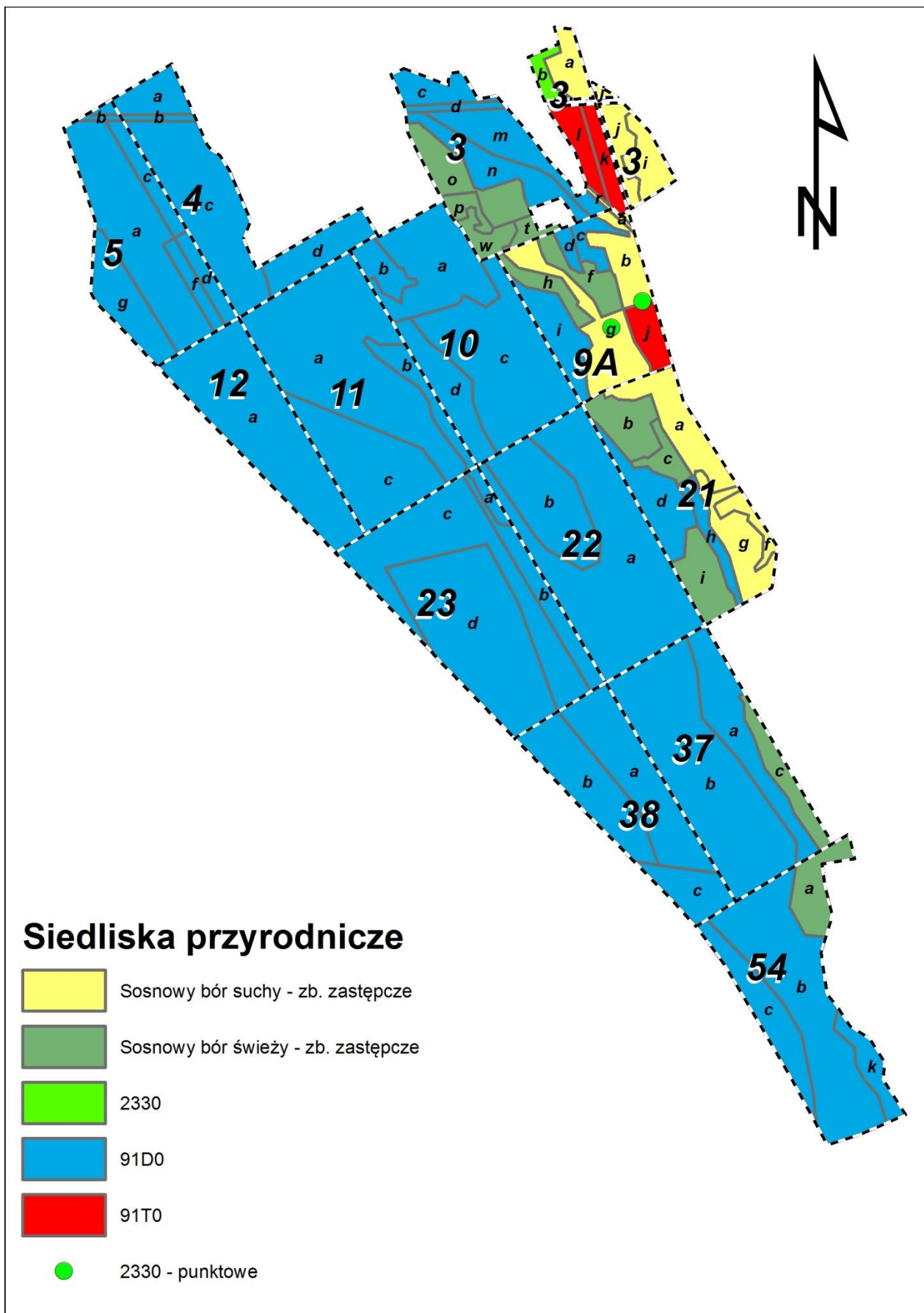
- **wilgotne bory sosnowe *Molinio-Pinetum*** – bory sosnowe na podłożu piaszczysto-torfowym wykształcają się na wyniesieniach mineralnych i na dolnych partiach wydym. W obecnej chwili trudno ocenić które z nich występują tu jako właściwy zespół dla danej toposekwencji w kompleksie siedlisk wydymowych, a które są zdegradowanymi postaciami borów bagiennych. Ze względu na warunki geomorfologiczne, charakterystyczną roślinność (udział torfowców w wilgotniejszych partiach, udział gatunków typowych dla gleb mineralno-torfowych jak płonnik pospolity i trzęślica modra) można zaliczyć te bory do typu 91D0.

- **pozostałe siedliska wilgotne powstałe wskutek wichury** – w luki w drzewostanie lasów bagiennych w zagłębieniu międzywydymowym wkraczają różne zbiorowiska higrofilne, zależnie od warunków wilgotnościowych w danym fragmencie. W części zachodniej obszaru, gdzie dominują siedliska borów trzęślicowych, są to oligotroficzne zbiorowiska łąkowe, dające się zaliczyć do związku *Calthion*, zarastające intensywnie wysokimi bylinami (zwłaszcza orlicą pospolitą), jeżynami i jarzębiną. W obecnej sytuacji można włączyć je jako część mozaiki w kompleksie lasów bagiennych i uznać je za regeneracyjne stadia siedliska 91D0.

Stan siedlisk przyrodniczych i perspektywy ochrony

Siedliska wydmowe – bory chrobotkowe 91T0 i wydmy śródlądowe 2330 znajdują się w stanie niezadowalającym (U1). Zagrożeniem dla siedliska 2330 może być sukcesja, zwłaszcza w płatach śródleśnych.

Lasy bagienne – 91D0, znajdują się w stanie złym U2. Drzewostan wykazuje oznaki degradacji – udział neofitów (świerk pospolity *Picea excelsa*), gatunków obcych ekologicznie (osika) i świadczących o złym stanie siedliska (brzoza brodawkowata). W warstwie podszytu występują punktowo neofity (tawuła kutnerowata *Spirea tomentosa*). Warstwa runa cechuje się dynamiczną niestabinością, nie pozwala na fitosocjologiczne sklasyfikowanie płatów, przez co siedlisko znacznie odbiega od wzorca typu. Mały udział gatunków torfowiskowych, pokrycie torfowców w najbardziej wilgotnych miejscach nie przekracza 30%. Duży udział gatunków świadczących o eutrofizacji i mineralizacji siedliska. Przerzedzenie drzewostanu wskutek wiatrowałów miało pozytywny wpływ na warunki wilgotnościowe w lasach bagiennych, gdyż ubytek drzew przyczynił się do podwyższenia wód gruntowych. Dziury powstałe po wiatrowałach, zwłaszcza w przypadku płaskich systemów korzeniowych brzozy, utworzyły mikrosiedliska wodne, pozytywnie wpływające na rozwój najbardziej higrofilnych elementów runa. Polepszenie warunków wodnych należy uznać za proces krótkotrwały, gdyż w powstałych lukach intensywnie rozwija się warstwa podszytu, złożona z gatunków mało typowych dla siedliska – jeżyn, jarzębiny, kruszyny. Również gęsta warstwa wysokich bylin, wśród których dominują ok. dwumetrowe osobniki orlicy pospolitej, uniemożliwia rozwój roślinności torfowiskowej. W miarę rozwoju drzewostanu, warunki wilgotnościowe będą się pogarszać, co skutkować będzie postępującą degradacją siedlisk bagiennych. Nieczynne rowy melioracyjne mogą wciąż skutecznie drenować siedlisko, na złe warunki wodne ma też wpływ odwadnianie terenów mokradłowych przyległych do obszaru projektowanego użytku ekologicznego. Obszar w obecnej chwili stanowi cenne skupienie martwego drewna, już w tej chwili obficie zasiedlonego przez florę epifityczną, w tym saproksyliczne mchy i wątrobowce, wśród których nie udało się jednak odszukać cennych gatunków.

Ryc. 3. Siedliska przyrodnicze „Dachowskich Ługów”

Cenne elementy flory

W granicach projektowanego użytku ekologicznego nie znaleziono stanowisk roślin naczyniowych ściśle chronionych. Z gatunków cennych warto wymienić rzeżuchę niecierpkową, stwierdzoną przy drodze leśnej między oddziałami 11 a 23.

Stwierdzono następujące gatunki chronionych mszaków:

Ochrona ścisła:

Sphagnum palustre torfowiec błotny – rzadko w brzezinach bagiennych (oddz. 10c)

Ochrona częściowa:

Sphagnum fallx torfowiec odgięty – dość często w lasach bagiennych

Sphagnum squarrosum torfowiec nastroszony – rzadko w lasach bagiennych (oddz. 10c)

Climacium dendroides drabik drzewkowaty – rzadko w lasach bagiennych (oddz. 3m)

Calliergonella cuspidata mokradłoszka kończysta – dość rzadko w lasach bagiennych (oddz. 10c, 10d, 23a)

Leucobryum glaucum bielistka sina – rzadko w borach świeżych (oddz. 9Ah)

Pleurozium schreberi rókietnik pospolity – częsty w borach świeżych

Ponadto stwierdzono kilka gatunków porostów z rodzaju chrobotek *Cladonia* oraz chroniony częściowo porost – płucnicę islandzką *Cetraria islandica*.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Wydma śródlądowa z murawami napiaskowymi (oddz. 3b)

Fot. 2. Wydma śródlądowa otoczona borami chrobotkowymi w oddz. 9Ag

Fot. 3. Bór chrobotkowy w oddz. 9Aj

Fot. 4. Bór świeży w oddz. 9Ah

Fot. 5. Brzezina bagienna w oddz. 10c

Fot. 6. Wilgotny bór sosnowy w oddz. 23d

3. FAUNA

3.1.BEZKRĘGOWCE

Wstępne rozpoznanie skierowane na stwierdzenie występowania rzadkich i chronionych gatunków bezkręgowców wskazuje na dość wysoki stopień bioróżnorodności omawianego terenu.

Wykaz wybranych taksonów bezkręgowców (Invertebrata)

Mięczaki Mollusca

Ślimak winniczek *Helix pomatia*.

Poczwarówki rodz. Vertiginidae, rodzaj *Vertigo* spp. Okazy wymagają oznaczenia do gatunku. Niemniej, przedstawiciele tego rodzaju – *V. moulinsiana* (**poczwarówka jajowata**) i *V. angustior* (**poczwarówka zwężona**) są gatunkami z załącznika II dyrektywy siedliskowej. Obecność osobników z rodzaju *Vertigo* spp. wskazuje na dogodne warunki siedliskowe dla tych ślimaków.

Szklarkowate – Zonitidae – liczne w próbkach glebowych.

Skorupiaki Crustacea

W próbkach glebowych liczni przedstawiciele równonogów **Isopoda:**

Stonoga murowa *Oniscus asellus*.

Prosiónek szorstki *Porcellio scaber*.

Pajęczaki Arachnida

W próbkach glebowych spotykane licznie **pająki** (Aranei) z rodzin Linyphidae (**osnuwikowate**) i Erigonidae (**plądrakowate**). Ponadto przedstawiciele Lycosidae (**pogońcowate**), Salticidae (**skakunowate**), Thomisidae (**ukośnikowate**), Clubionidae (**aksamitnikowate**) i Araneidae (**krzyżakowate**).

W próbach glebowych liczni przedstawiciele **zaleszczotków** (Pseudoscorpiones), przede wszystkim z rodziny Chthoniidae i rodzaju *Chthonius* spp.

Faunę pajęczaków reprezentują również **kosarze** (Opiliones) z dominującymi przedstawicielami rodziny Phalangiiidae w tym najczęściej spotykanym kosarzem pospolitym *Phalangium opilio*.

Roztocze (Acari) reprezentowane przez wszystkie ważniejsze taksony krajowe, w niektórych próbkach glebowych występują w dużej liczebności i różnorodności gatunkowej:

Parasitiformes

Kleszcze Ixodida – dominujący kleszcz pospolity *Ixodes ricinus*

W próbkach glebowych liczni przedstawiciele rzędu **Mesostigmata** (= **Gamasida**) – m. in. należący do rodzin Uropodidae i Zerconidae.

Acariformes

W próbkach glebowych bardzo liczne i taksonomicznie zróżnicowane roztocze z rzędu Trombidiformes i podrzędu Prostigmata należące m. in. do rodzin Bdellidae, Eupodidae, Stigmaeidae, Calyptostomatidae, Erythraeidae, Trombidiidae, Microtrombidiidae, Johnstonianidae. Z rzędu Sarcoptiformes bardzo duże zróżnicowanie fauny **mechowców** (Oribatida), m. in. przedstawiciele rodzaju *Phthiracarus* spp, *Nothrus* spp., *Belba* spp., czy rodziny Galumnidae.

Wije Myriapoda

Krocionogi (Diplopoda) m. in. z rodziny skulicowatych (Glomeridae) – **skulica pospolita** *Glomeris hexasticha*, z rodziny Polyzoniidae – *Polyzonium germanicum*, przedstawiciele rodzaju *Julus* spp. z rodziny Julidae.

Pareczniki (Chilopoda) z rodziny wijowatych Lithobiidae oraz zieminkowatych Geophilidae.

Pierwowije (Symphyla) z rodziny Scutigigerellidae – będące wskaźnikami środowisk żyznych i higrofilnych.

Owady Insecta

W próbkach glebowych licznie reprezentowani są przedstawiciele **skoczogonków** Collembola, m. in. z rodziny **przyślepkowatych** – **przyślepek warzywny** *Onychiurus armatus*, pospolita *Tetrodontophora bielanensis* czy przedstawiciele rodziny **podskoczkwowatych** *Sminthuridae*.

Rząd: Motyle Lepidoptera

Paź królowej *Papilio machaon* – W Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych kategoria LC

Zorzynek rzeżuchowiec *Anthocharis cardamines*

Bielinek rzepnik *Pieris rapae*

Latolistek cytrynek *Gonepteryx rhamni*

Czerwończyk żarek *Lycaena phlaeas*

Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar* g. chroniony, w Czerwonej Księdze, w Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych kategoria LC, Natura 2000, Zał. II

Rusalka pawik *Inachis io*

Rusalka żalobnik *Nymphalis Antiopa*

przedstawiciele **Lycaenidae**

Rząd: Chrząszcze Coleoptera

Biegacz fioletowy *Carabus violaceus* – g. chroniony

Kruszczyca złotawka *Cetonia aurata*

Rynnica topolowa *Melasoma populi*

Rząd: Błonkówki Hymenoptera

liczni przedstawiciele rodzaju **Bombus** – g. chronione

Rząd: Pluskwiaki różnoskrzydłe Hemiptera

Wtyk straszny *Coreus marginatus*

Tingidae – **prześwietlikowate** – w nielicznych próbkach glebowych, poza tym liczni przedstawiciele innych rodzin pluskwiaków różnoskrzydłych: **tasznikowatych** Miridae, **tarczówkowatych** Pentatomidae, **zwińcowatych** Lygeidae i in.

Poza tym w próbkach glebowych oraz w darni i na roślinności zielnej obecni są przedstawiciele innych taksonów bezkręgowców: m. in. **nicieni glebowych** (Nematoda), **pierścienic** (Annelida), **skorupiaków członowców** (Crustacea: Entomostraca), **chruścików** (Trichoptera), **chrząszczy** (Coleoptera), **muchówek** (Diptera), **błonkówek** (Hymenoptera), przedstawiciele tzw. „pluskwiaków równoskrzydłych”, m. in. **mszyc** (Aphidoidea), **czerwców** (Coccoidea) i **piewików** (Auchenorrhyncha).

Podsumowanie

Fauna bezkręgowców planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi”, pomimo braku systematycznych badań, wskazuje na dużą różnorodność biotyczną. Przede wszystkim potwierdza to obecność gatunków chronionych oraz ujętych w Europejskim Programie „Natura 2000”. W trakcie wstępnych obserwacji stwierdzono obecność przedstawicieli mięczaków z rodziny **poczwarówek** Vertiginidae, rodzaj *Vertigo* spp., do których należą m. in. dwa gatunki wymienione w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej: *Vertigo moulinsiana* (**poczwarówka jajowata**) i *Vertigo angustior* (**poczwarówka zwężona**). Obecność osobników z rodzaju *Vertigo* spp. na badanym obszarze wskazuje na dogodne warunki siedliskowe dla tych ślimaków. Okazy wymagają oznaczenia do gatunku. Stwierdzono m. in. występowanie dwóch gatunków motyli z rodziny Lycaenidae: **czerwończyka żarka** *Lycaena phlaeas* i **czerwończyka nieparka** *Lycaena dispar* – gatunku w Polsce prawnie chronionego, ujętego w Polskiej Czerwonej Księdze i w Polskiej Czerwonej

Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych z kategorią LC, oraz ujętego w II Załączniku Programu „Natura 2000”. Na obszarze planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” występuje ponadto, oprócz gatunków pospolitych, wiele gatunków rzadkich i chronionych m. in. biegacz fioletowy *Carabus violaceus*, przedstawiciele rodzaju *Bombus*, paż królowej *Papilio machaon* i inne. Na uwagę zasługuje niezwykła różnorodność fauny bezkręgowców glebowych. Zwykle podaje się ją, jako dobry wskaźnik bioróżnorodności ekosystemalnej. Wstępne obserwacje wskazują na obecność wszystkich ważniejszych taksonów bezkręgowców glebowych, w tym przedstawicieli radszych grup, m. in. związanych z siedliskami wilgotnymi jak np. **pierwowiże** (Symphyla) z rodziny Scutigereidae – będące wskaźnikami środowisk żyznych i higrofilnych czy **roztocze** z rodzin Calyptostomatidae, Erythraeidae, Trombidiidae, Microtrombidiidae, Johnstonianidae (Acari: Actinotrichida: Parasitengona).

Argumentem, który może i powinien przemawiać za utworzeniem użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” jest fakt, że chroni on różnorodność krajobrazu i różnorodność biologiczną w krajobrazie – a to bezpośrednio przekłada się na postrzeganie atrakcyjności krajobrazu, m. in. dla turystyki. Tworzenie sieci użytków ekologicznych jest sposobem, by te elementy krajobrazu zachować i wzmocnić. O walorach tego obszaru świadczy dobitnie fakt występowania bardzo dużej różnorodności biotycznej fauny, w tym ssaków i bezkręgowców.

3.2.PTAKI

3.2.1. Metodyka

Prace terenowe zaplanowano w oparciu o metodyki zawarte w opracowaniach Chylarecki i in. 2009 oraz Chmielewski i Stelmach 2009. Łącznie przeprowadzono 7 kontroli terenowych od marca do lipca 2014 oraz dwie kontrole nocne w kwietniu i czerwcu. Metodyka inwentaryzacji awifauny lęgowej w krajobrazie leśnym polegała na kontrolach całego obszaru oraz wyznaczeniu dwóch obszarów monitoringowych o łącznej powierzchni 288,43 ha. Dodatkowo przeprowadzono dwie kontrole nocne w celu wykrycia aktywności ptaków nocnych.

Dla każdego stwierdzonego gatunku starano się określić liczebność oraz status lęgowości, zgodnie z kryteriami lęgowości ptaków w oparciu o obserwowane zachowanie:

- gniazdowanie możliwe: pojedyncze ptaki obserwowane w okresie i siedlisku lęgowym; jednorazowa obserwacja śpiewającego samca lub tokujących ptaków;
- gniazdowanie prawdopodobne: para ptaków obserwowana w okresie i siedlisku lęgowym; zajęte terytorium lęgowe; kopulacja, toki; odwiedzanie miejsca nadającego się na gniazdo; niepokój sugerujący bliskość gniazda; budowa gniazda;
- gniazdowanie pewne: odwodzenie od gniazda lub młodych; gniazdo nowe lub skorupy jaj z danego roku; młode zagniazdowniki nielotne lub słabo lotne albo podloty gniazdowników poza gniazdem; gniazdo wysiadywane; ptaki z pokarmem lub odchodami piskląt; gniazdo z jajami; gniazdo z pisklętami.

Prowadzenie obserwacji terenowych

Obserwacje terenowe na całej powierzchni badanego terenu prowadzono z transektów przebiegających we wszystkich charakterystycznych płatach środowiska występujących na przedmiotowym terenie (lasy brzoźowe, osikowe, bory sosnowe, świerkowe, strefy ekotonowe). Podczas przejścia notowano wszystkie ptaki widziane i słyszane w terytoriach oraz ich gniazda. Kontrole prowadzono w godzinach porannych od 6:00 do 12:00, przy sprzyjających warunkach pogodowych. Stwierdzone gatunki i ich liczebności nanoszono na mapę w skali 1: 10 000.

3.2.2. Wyniki

Łącznie stwierdzono 44 gatunki ptaków, z czego większość stanowiła awifaunę lęgową (34 gatunki). Stwierdzono 5 gatunków prawdopodobnie lęgowych oraz 5 zalatujących lub wykorzystujących obszar podczas przelotów.

Obszar planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” jest bogaty w miejsca schronień i żerowiska dla wielu gatunków ptaków związanych z dolinami rzecznyymi i bagniskami. Występują tutaj gatunki objęte ochroną ścisłą i częściową wg Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, znajdujące się na liście Załącznika I Dyrektywy Ptasiej (2009/147/EC), posiadające różne statusy w Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce oraz objęte Konwencjami Bońską i Berneńską. Tabela 1 prezentuje listę gatunkową ptaków wraz ze statusem ich występowania na obszarze oraz ich statusem ochronnym.

Największy wpływ na bogactwo gatunkowe badanego obszaru miała obecność trzech biotopów wykorzystywanych w różnych stopniach przez poszczególne grupy ekologiczne ptaków:

- brzeziny i olszyny w wieku ok. 60 lat, z bujnym podszytem,
- fragmenty borów świerkowych, sosnowych świeżych i mieszanych, w różnych klasach wieku z bogatym podszytem i runem leśnym,
- strefa ekotonowa, w której znajduje się granica lasu wraz z Kanalem Dychowskim, którego nasyp porośnięty jest roślinnością trawiastą, oraz od strony północnej, gdzie planowany użytek graniczy z łąkami.

Dla ptaków, których siedliskiem są zazwyczaj otwarte tereny z zadrzewieniami szczególnie atrakcyjna była strefa ekotonowa (gąsiorek – 1 p., jarzębatka – 1 p., trznadel – 3 p., kukułka 1 os., wilga 1-2 p.). Bieliki obserwowane dwukrotnie (obserwacje dwóch osobników dorosłych w kwietniu i jednego na początku maja) w tym rejonie wykorzystywały część zachodnią obszaru podczas polowań (odpoczywające na drzewach, oddz. 12.). We fragmentach lasów iglastych na danym terenie wyróżniającym była obecność dzięciołów – czarnego (1 p.) i dużego (5-7 p.) oraz lerki (1-2 p.). W brzezinach i olsach na uwagę zasługuje obecność pary lęgowej żurawia (1 p.).

Sam Kanał Dychowski był w niewielkim stopniu wykorzystywany przez gatunki ptaków wodnych, zaobserwowano kaczki krzyżówki (*Anas platyrhynchos* 12 os.) oraz nurogęsi (*Mergus merganser* 4 os.).

Podsumowując, teren planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” stanowi lokalną ostoję wielu gatunków ptaków, w tym gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej. Dla zachowania i rozwoju spektrum gatunkowego ptaków konieczne jest równomierne występowanie wszelkich klas wiekowych drzewostanów omawianego terenu. Utrzymywanie drzewostanów w wieku przeszłorębnym wpływa pozytywnie na gatunki wykorzystujące starodrzewia jako siedliska lęgowe – należą do nich szponiaste, bocian czarny, dzięcioły (np. średni i czarny), a także inne gatunki.

Tab. 1. Lista gatunkowa ptaków stwierdzonych na obszarze „Dachowskie Ługi”. Objaśnienia: Status: L-łęgowy, PL- prawdopodobnie łęgowy, Z-zalutujący lub wykorzystujący teren jako żerowisko; Status ochronny: I – gatunek objęty ochroną ścisłą, II – gatunek objęty ochroną częściową, III – gatunek łowny, IV – gatunek z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej. Kategorie SPEC: SPEC 1 gatunki ptaków występujące w Europie, które są przedmiotem troski ochroniarskiej w skali światowej, SPEC 2 gatunki ptaków, których populacje są skoncentrowane w Europie, których status ochronny w Europie jest uznany za niekorzystny. Kategoria SPEC 3 gatunki, których populacje nie są skoncentrowane w Europie, lecz których status ochronny w Europie jest uznany za niekorzystny, NonSPEC- gatunki koncentrujące się w Europie z korzystnym statusem ochronnym.* - dane z Atlasu pospolitych ptaków łęgowych Polski.

Nazwa naukowa	Nazwa polska	Status:	Status ochronny	Czerwona Lista w Polsce	Światowa Czerwona Lista	Kategorie SPEC	Ogólny status ochronny w UE25	
Rząd Szponiaste Falconiformes, podrząd Jastrzębiowce Accipitres, rodzina Jastrzębiowate Accipitridae								
1	<i>Haliaeetus albicilla</i>	bielik	Z	I, IV	LC	LC	SPEC1	niekorzystny
2	<i>Accipiter gentili</i>	jastrząb	Z	I	-	LC	-	-
3	<i>Buteo buteo</i>	myszolów	L	I	-	LC	-	-
Rząd Grzebiące Galliformes, rodzina Kurowate Phasianidae,								
4	<i>Phasianus colchicus</i>	bażant	Z	III	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
Rząd Gruiformes Żurawiowe, rodzina Żurawie Griudae								
5	<i>Grus grus</i>	żuraw	L	I, IV	LC*	LC	SPEC2	niekorzystny
Rząd Siewkowe Charadriiformes, Podrząd Siewkowce Charadrii, rodzina Bekasowete Scolopacidae								
6	<i>Scolopax rusticola</i>	ślodka	Z	III	DD	LC	SPEC3	niekorzystny
Rząd Gołębiowe Columbiformes, rodzina Gołębiowate Columbidae								
7	<i>Columba palumbus</i>	grzywacz	L	III	-	LC	NonSPEC	korzystny
Rząd Kukulkowe Cuculiformes, Rodzina Kukulkowate Cuculidae								
8	<i>Cuculus canorus</i>	kukułka	L	I	LC*	LC	NonSPEC	niekorzystny
Rząd Dzieciolowe Piciformes, rodzina Dzieciolowate Picidae								
9	<i>Dendrocopos major</i>	dzięciół duży	L	I	LC*	LC	-	-
10	<i>Dryocopus martius</i>	dzięciół czarny	PL	I, IV	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
Rząd Wróblowe Passeriformes, podrząd Oscines Śpiewające, rodziny: Skowronkowate Alaudinidae, Pliszkowate Motacillidae, Strzyżyki Troglodytidae, Drozdowate Turdidae, Pokrzewkowate Sylviidae, Mucholówkowate Muscicapidae, Sikory Paridae, Kowaliki Sittidae, Pelzaczce Certhidae, Wilgi Oriolidae, Dzierzbowate Laniidae, Krukowate Corvidae, Szpakowate Sturnidae, Wroble Passeridae, Łuszczaki Fringillidae, Trznadłowate Emberezidae								
11	<i>Lullula arborea</i>	lerka	L	I, IV	LC*	LC	SPEC2	niekorzystny
12	<i>Anthus trivialis</i>	świergotek drzewny	L	I	LC*	LC	-	-
13	<i>Troglodytes troglodytes</i>	strzyżyk	L	I	LC*	LC	-	-
14	<i>Eriothacus rubecula</i>	rudzik	L	I	LC*	LC	-	-
15	<i>Turdus merula</i>	kos	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
16	<i>Turdus philomelos</i>	śpiewak	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
17	<i>Turdus viscivorus</i>	paszkot	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
18	<i>Sylvia atricapilla</i>	kapturka	L	I	LC*	LC	-	-
19	<i>Sylvia borin</i>	gajówka	L	I	NT*	LC	-	-
20	<i>Sylvia nisoria</i>	jarzębatka	L	I, IV	-	LC	NonSPEC	korzystny
21	<i>Phylloscopus collybita</i>	pierwiosnek	L	I	LC*	LC	-	-
22	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	świstunka leśna	L	I	LC*	LC	SPEC 2	niekorzystny
23	<i>Phylloscopus trochilus</i>	piecuszek	L	I	-	LC	NonSPEC	korzystny
24	<i>Regulus ignicapilla</i>	zniczek	PL	I	LC*	LC	-	-
25	<i>Regulus regulus</i>	mysikrólik	L	I	NT*	LC	-	-
26	<i>Muscicapa striata</i>	mucholówka szara	L	I	-	LC	-	-
27	<i>Phoenicurus</i>	pleszka	L	I	LC*	LC	-	-

<i>phoenicurus</i>								
28	<i>Cyanistes caeruleus</i>	sikora modra	L	I	LC*	LC	-	-
29	<i>Poecile montanus</i>	sikora czarnogłówka	L	I	VU*	LC	NonSPEC	korzystny
30	<i>Poecile palustris</i>	sikora uboga	L	I	VU*	LC	SPEC3	niekorzystny
31	<i>Parus ater</i>	sikora sosnówka	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
32	<i>Sitta europaea</i>	kowalik	L	I	LC*	LC	-	-
33	<i>Certhia familiaris</i>	pełzacz leśny	L	I	LC*	LC	-	-
34	<i>Oriolus oriolus</i>	wilga	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
35	<i>Lanius collurio</i>	gąsiorek	L	I, IV	LC*	LC	SPEC3	niekorzystny
36	<i>Corvus corax</i>	kruk	PL	II	-	LC	-	-
37	<i>Garrulus glandarius</i>	sójka	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny
38	<i>Sturnus vulgaris</i>	szpak	L	I	LC*	LC	SPEC3	niekorzystny
39	<i>Passer montanus</i>	mazurek	PL	I	LC*	LC	SPEC3	niekorzystny
40	<i>Carduelis spinus</i>	czyż	PL	I	-	LC	-	-
41	<i>Fringilla coelebs</i>	zięba	L	I	LC*	LC	-	-
42	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	gil	L	I	VU*	LC	-	-
43	<i>Serinus serinus</i>	kulczyk	Z	I	LC*	LC	-	-
44	<i>Emberiza citrinella</i>	trznadel	L	I	LC*	LC	NonSPEC	korzystny

3.3.SSAKI

Wstępne rozpoznanie gatunków ssaków występujących na omawianym terenie wskazuje na dużą różnorodność gatunkową. Poniżej zamieszczono wykaz stwierdzonych gatunków.

Wykaz gatunków ssaków (Mammalia)

I. Rząd: Ryjówkokształtne Soricomorpha

1. **Jeż zachodni** *Erinaceus europaeus* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III
2. **Ryjówka aksamitna** *Sorex araneus* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III
3. **Ryjówka malutka** *Sorex minutus* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III
4. **Rzęsorek rzeczek** *Neomys fodiens* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III
5. **Zębielek karliczek** *Crocidura suaveolens* – g. chroniony w Polsce, Konw. Bern., Zał. III
6. **Kret** *Talpa europaea* – g. chroniony w Polsce

II. Rząd: Gryzonie Rodentia

7. **Wiewiórka pospolita** *Sciurus vulgaris* (również forma szara) – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III
8. **Bóbr europejski** *Castor fiber* – g. objęty w Polsce ochroną częściową, Konw. Berneńska, Zał. III, Dyrektywa siedliskowa UE, Zał. II, IV, V, Natura 2000
9. **Nornica ruda** *Myodes glareolus*
10. **Karczownik ziemnowodny** *Arvicola terrestris* (obecnie *A. amphibius*) – g. objęty w Polsce ochroną częściową
11. **Piżmak** *Ondatra zibethicus* – g. łowny (pojedyncze osobniki – gatunek przetrzebiony przez norkę amerykańską, w przeszłości znacznie liczniejszy)
12. **Nornik bury** *Microtus agrestis*
13. **Nornik zwyczajny** *Microtus arvalis*
14. **Nornik północny** *Microtus oeconomus*
15. **Badylarka** *Micromys minutus* – g. objęty w Polsce ochroną częściową
16. **Mysz polna** *Apodemus agrarius*
17. **Mysz leśna** *Apodemus flavicollis*
18. **Szczur wędrowny** *Rattus norvegicus*

19. Mysz domowa *Mus musculus*

III. Rząd Zającokształtne Lagomorpha

20. Zając szarak *Lepus europaeus* – g. łowny

IV. Rząd: Drapieżne Carnivora

21. Wilk *Canis lupus* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. II, Dyrektywa Siedliskowa UE, Zał. II, IV, Polska Czerwona Księga (NT), Polska Czerwona Lista (NT), Konw. Waszyngtońska (CITES), Zał. II, Natura 2000 – od trzech lat regularne obserwacje tropów

22. Lis *Vulpes vulpes* – g. łowny w Polsce

23. Jenot *Nyctereutes procyonoides* – g. łowny w Polsce

24. Szop pracz *Procyon lotor* – g. łowny w Polsce (pojedyncze stwierdzenia od dwóch lat)

25. Gronostaj *Mustela erminea* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III

26. Łasica *Mustela nivalis* – g. chroniony w Polsce, Konw. Berneńska, Zał. III

27. Tchórz zwyczajny *Mustela putorius* – w Polsce g. łowny, Konw. Bern., Zał. III, Dyrektywa Siedliskowa UE, Zał. V

28. Norka amerykańska *Mustela vison* – g. łowny w Polsce (od 7-8 lat regularnie na Kanale Dychowskim i zbiornikach wodnych)

29. Kuna domowa *Martes foina* – w Polsce g. łowny, Konw. Bern., Zał. III

30. Kuna leśna *Martes martes* – w Polsce g. łowny, Konw. Bern., Zał. III, Dyrektywa Siedliskowa UE, Zał. V

31. Borsuk *Meles meles* – g. łowny, Konw. Berneńska, Zał. III

32. Wydra *Lutra lutra* – g. chroniony w Polsce (za wyjątkiem występującej na obszarze stawów rybnych, uznanych za obręby chodowlane), Konw. Berneńska, Zał. II, Dyrektywa Siedliskowa UE, Zał. II, IV, Konw. Waszyngtońska (CITES), Zał. I, Natura 2000 (widywane osobniki zachodzące od strony Kanału Dychowskiego oraz rzeki Bóbr)

V. Rząd: Parzystokopytne Artiodactyla

33. Dzik *Sus scrofa* – g. łowny w Polsce

34. Daniel *Dama dama* – g. łowny w Polsce (od dwóch lat, jesienią zeszłego roku widziany byk z łanią)

35. Jeleń europejski *Cervus elaphus* – g. łowny w Polsce

36. Łoś *Alces alces* – g. łowny w Polsce z całorocznym okresem ochronnym, Konw. Berneńska, Zał. III (widywany regularnie od ok. 20 lat jako migrant, od 10 lat rzadziej ale również regularnie, widywane tropy oraz oznaki żerowania na osice).

37. Sarna *Capreolus capreolus* – g. łowny, Konw. Berneńska, Zał. III

Podsumowanie

Fauna ssaków (Mammalia) planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” jest niezwykle zróżnicowana. Nie licząc nierozpoznanych na tym terenie nietoperzy (Chiroptera) oraz niepotwierzonego stwierdzenia dzikiego królika *Oryctolagus cuniculus*, liczy 37 gatunków. W całym województwie lubuskim wykazano dotychczas 70 gatunków ssaków, w tym 18 nietoperzy. Należy sądzić, że na badanym obszarze można spodziewać się występowania co najmniej 10. gatunków nietoperzy a więc teriofauna planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” będzie stanowić ponad dwie trzecie fauny województwa lubuskiego. W niewielkiej odległości od omawianego obszaru stwierdzono np. występowanie mopka *Barbastella barbastellus*, jednego z najrzadszych i objętych mocną formą ochrony „Natura 2000” nietoperza. Planowany użytek ekologiczny „Dachowskie Ługi” stanowi w znacznej części pozostałość naturalnych ekosystemów i ma duże znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej w regionie. Z przyrodniczego punktu widzenia jest więc obszarem zasługującym na ochronę. Ponadto, jako modelowy fragment „dzikiego” biotopu, ostoja zwierzyny tak atrakcyjnej jak wilk, łoś, daniel czy wydra, i potencjalny rezerwuuar bioróżnorodności dla innych ssaków, może stanowić o znacznym podniesieniu atrakcyjności turystycznej gminy. Przedstawiona lista gatunków dotychczas stwierdzonych na omawianym obszarze zawiera 14 taksonów prawnie chronionych w Polsce (nie licząc nietoperzy) w tym wiele objętych ochroną w ramach Europejskiego Programu „Natura 2000”. Nie mniej istotny jest fakt, iż planowany użytek ekologiczny stanowi matecznik dla 15. gatunków łownych.

4. MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA TURYSTYCZNEGO

Ze względu na ciekawą historię oraz na występujące tu zbiorowiska roślinne oraz zwierzęta obszar ten nadaje się do prowadzenia edukacji przyrodniczej poświęconej torfowiskom oraz do kontrolowanej turystyki indywidualnej i zbiorowej.

Po uchwaleniu powstania użytku ekologicznego zaleca się przygotowanie strategii rozwoju turystyki. Miejsce to stanie się punktem promującym gminę, Lasy Państwowe oraz może być elementem rozwoju ekonomicznego tego regionu. Odpowiednie zaplanowanie tras dojazdowych pozwoli na korzystanie przez turystów z zakupów żywności oraz nocowania w gospodarstwach agroturystycznych. Włączenie użytku w sieć atrakcji występujących w regionie pozwoli na sprowadzenie turysty nie tylko „jednodniowego”, ale także na dłuższy okres czasu (szczególnie odpowiednie na rozwój agroturystyki).

Aby omawiany użytek mógł spełniać swoją rolę edukacyjną oraz turystyczną zaleca się wykonanie:

- tablic informacyjnych (przykłady poniżej),
- ścieżki kładki w głąb torfowiska,
- zbudowanie wieży obserwacyjnej,
- wykonanie strony WWW dostępnej na stronie gminy oraz Nadleśnictwa,
- druk materiałów promujących to miejsce dostępnych na terenie gminy (urząd, sklepy, gospodarstwa agroturystyczne)

Istnieją możliwości pozyskania funduszy na te cele np. w Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze, w Lasach Państwowych oraz Urzędzie Gminy.

Fot. 7. Przykład ścieżki dydaktycznej na torfowisku – pomost pozwala na wejście w teren niedostępny (źródło: <http://www.naszlaku.com/torfowisko-pod-zielencem>)

Fot. 8. Przykład wieży widokowej – w przypadku omawianego torfowiska może być mniejszych rozmiarów (źródło: <http://www.naszlaku.com/torfowisko-pod-zielencem>)

Fot. 9. Przykłady tablic informacyjnych
(http://wrzosowakraina.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=374&Itemid=119)

UŻYTEK EKOLOGICZNY „TORFOWISKO SMĘGORZYŃSKIE”

Celem ustanowienia w 2011 r. użytku ekologicznego „Torfowisko Smęgorzyńskie” o powierzchni 0,6 ha, jest ochrona torfowiska przejściowego z masową obecnością torfowców w środkowym zagłębieniu terenu we wschodniej części wzniesienia morenowego Pojezierza Kaszubskiego na południe od Smęgorzyńska.

Użytek znajduje się w obrębie Odmianowego Obszaru Chronionego Krajobrazu, na terenie Leśnictwa Odmian. Nadleśniczą Kobudy. Zajmuje dno kopalnego zagłębienia terenu, o podłożowej, typowo wytopiskowej genezie. Zagłębienie z torfowiskiem na dnie ma regularny, owalny kształt, o średnicy ok. 800-900 m, i tworzy typowy obszar bezodporny typu ewapotranspiracyjnego, w którym przeważa parowanie z powierzchni terenu oraz z nadziemnych części roślin. Zasilenie torfowiska w wodę odbywa się głównie przez opad atmosferyczny oraz przez spływ gruntowy po skłonach zagłębienia.

Pod względem lokalnych warunków klimatycznych, teren użytku wyróżniają: najniższa średnia temperatura powietrza, najniższe minimalne (zarówno średnie, jak i absolutne) temperatury powietrza, podwyższona liczba dni mroźnych i bardzo mroźnych, wysoka roczna amplituda temperatury powietrza, duża wilgotność, znaczna liczba dni mglistych oraz duże prędkości wiatru.

Torfowisko jest bardzo dobrze uwodnione i zajęte przez typową roślinność przejściowotorfowiskową, jest dogodnym miejscem odżywiania dla jeleni, sarn, dzików oraz innych zwierząt. Jego ogromna wartość „miega również na tym, że obecny tu pokład torfu, z zawartymi w nim pyłkami, zarodkami roślin i makrocząstkami, stanowi ukrzytą dokumentację historii szaty roślinnej tej okolicy, z okresu ostatnich kilku tysięcy lat. Na torfowcach *Sphagnum* sp. div. rozłożona jest **zurawina błotna** *Oxyechus palustris*, rosną też m.in. **wielianka wąskolistna** *Ericophorum angustifolium*, **wielianka pochwołata** *E. vaginatum*, **turzyca dziażdżowata** *Carex rostrata*. Bogatą populację posiada **bagnica torfowa** *Scheuchzeria palustris*, obficie występuje **mech płonnik** *Polytrichum commune*, tworząc kapeluszoidalne „kopulaste poduchy”. Na terenie torfowiska występują różne gatunki grzybów kapeluszowych.

W środkowej parti torfowiska obecne jest skupienie drzew i krzewów, m.in. takich gatunków, jak: **wierzba uszata** *Salix aurita*, **wierzba szara** (koza) *S. cinerea* i **kruszyzna pospolitą** *Frangula alnus*. Wokół torfowiska, na mineralnym podłożu, występuje pasem odmienna roślinność z takimi gatunkami, jak np.: **błazniczka piaszczynowa** *Calluna vulgaris*, **wrzoś pospolity** *Calluna vulgaris*, **turzyca pigułkowata** *Carex pilularis*. Teren zagłębienia z torfowiskiem otaczają drzewostany mieszane, złożone głównie z **sosny zwyczajnej** *Pinus sylvestris*, **dębu szypułkowego** *Quercus robur* i **brzozy brodawkowej** *Betula pendula*.

Na terenie torfowiska występuje wiele gatunków roślin objętych ochroną ścisłą: **bagnica torfowa** *Scheuchzeria palustris*, **bagno zwyczajne** *Ledum palustre*, **rosiczka okrągłolistna** *Drosera rotundifolia*, niektóre gatunki **torfowców** *Sphagnum* sp. div., a z objętych ochroną częściową – **kruszyzna pospolitą** *Frangula alnus*. Są tu również zagrożone gatunki roślin, takie jak np. **modrzewnica pospolita** *Andromeda polifolia*.

Opracowano na podstawie:
Porzeznias V., Sulnis M. Studium i dokumentacja dla powstania 23 użytku ekologicznego w Górnym PROCKO, Gdańsk 2002.

Art. 42. Ustawy o ochronie przyrody
Użytki ekologiczne są zakładane na ochrony pozostałości eksploatacji naturalnych zasobów i krajobrazu, w szczególności: w celu ochrony dzikich zwierząt lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich stajni oraz naskupia szkodliwych lub niebezpiecznych substancji.

1. Wierzbak na Torfowisko Smęgorzyńskie (K. M. Sulnis)

2. Rosiczka okrągłolistna (Drosera rotundifolia) (K. M. Sulnis)

3. Wielianka wąskolistna (Ericophorum angustifolium) (K. M. Sulnis)

4. Owocująca bagnica torfowa (Scheuchzeria palustris) (K. M. Sulnis)

5. Mech płonnik (Polytrichum commune) (K. M. Sulnis)

6. Kępa kwitnącego bagna zwyczajnego (Ledum palustre) (K. M. Sulnis)

NA TERENIE UŻYTKU EKOLOGICZNEGO ZAPROWADZANO SIĘ:
1. Wskazywanie i oznaczanie roślinności objętej ochroną ścisłą i częściową.
2. Wskazywanie i oznaczanie zwierząt objętych ochroną ścisłą i częściową.
3. Wskazywanie i oznaczanie pozostałości eksploatacji naturalnych zasobów i krajobrazu.
4. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania dzikich zwierząt.
5. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów.
6. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania szkodliwych lub niebezpiecznych substancji.
7. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania szkodliwych lub niebezpiecznych substancji.
8. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania szkodliwych lub niebezpiecznych substancji.
9. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania szkodliwych lub niebezpiecznych substancji.
10. Wskazywanie i oznaczanie miejsc występowania szkodliwych lub niebezpiecznych substancji.

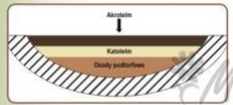
Legenda:
- Linia graniczna użytku ekologicznego
- Linia graniczna rezerwatu przyrody
- Linia graniczna parku krajobrazowego
- Linia graniczna parku zabytkowego
- Linia graniczna parku kultury i rekreacji
- Linia graniczna parku przyrodniczego
- Linia graniczna parku przyrodniczo-krajobrazowego
- Linia graniczna parku przyrodniczo-krajobrazowego

Fot. 10. Przykład tablicy edukacyjnych zamieszczonej przy wejściu do użytku ekologicznego „Torfowisko Smęgorzyńskie” (http://www.geocaching.com/geocache/GC4WP81_moor-torfowisko-smegorzynskie?guid=4b21444e-d0f5-4742-9bae-86a6fcb98cc8)

TORF I TORFOWISKA

torf to ciemny, spongiowy i gęsty warstwowo ułożony materiał organiczny, który powstaje w warunkach nadmiernej wilgotności i niedostatecznej wentylacji w miejscach, gdzie występuje nadmierne zgnajanie materii organicznej...

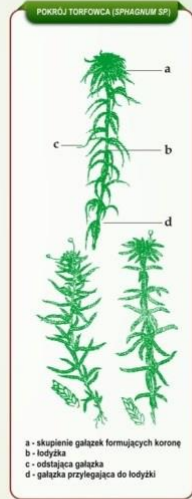

Zważając torfowiska (zakreślane) ograniczono już głównie do jego powierzchni sąsiadujących z lasami...

wszystkie prawa zastrzeżone

Torfowiska pełnią niezwykle ważną rolę w środowisku naturalnym bowiem pod powierzchnią roślinności - w torfach i innych akumulowanych utworach, gromadzą składniki azotu, fosforu, wapnia...

ROŚLINY WSKAŹNIKOWE TORFOWISK

FAUNA TORFOWISK

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

(źródło: <http://mentorsklep.pl/pl/p/te104-Torfowisko-Torf-i-torfowiska/973>)

STRESZCZENIE

W granicach projektowanego użytku ekologicznego nie znaleziono stanowisk roślin naczyniowych ściśle chronionych. Z gatunków cennych warto wymienić rzeżuchę niecierpkową, stwierdzoną przy drodze leśnej między oddziałami 11 a 23.

Stwierdzono następujące gatunki chronionych mszaków:

(objęte ochroną ścisłą):

Sphagnum palustre torfowiec błotny – rzadko w brzezinach bagiennych (oddz. 10c)

(objęte ochroną częściową):

Sphagnum fallx torfowiec odgięty – dość często w lasach bagiennych

Sphagnum squarrosum torfowiec nastroszony – rzadko w lasach bagiennych (oddz. 10c)

Climacium dendroides drabik drzewkowaty – rzadko w lasach bagiennych (oddz. 3m)

Calliergonella cuspidata mokradłoszka kończysta – dość rzadko w lasach bagiennych (oddz. 10c, 10d, 23a)

Leucobryum glaucum bielistka sina – rzadko w borach świeżych (oddz. 9Ah)

Pleurozium schreberi rókietnik pospolity – częsty w borach świeżych.

Ponadto stwierdzono kilka gatunków porostów z rodzaju chrobotek *Cladonia* oraz chroniony częściowo porost – płucnicę islandzką *Cetraria islandica*.

Warto objąć ten teren ochroną ze względu na istniejące torfowisko.

Fauna bezkręgowców planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi”, pomimo braku systematycznych badań, wskazuje na dużą różnorodność biotyczną. Przede wszystkim potwierdza to obecność gatunków chronionych oraz ujętych w Europejskim Programie „Natura 2000”. W trakcie wstępnych obserwacji stwierdzono obecność przedstawicieli mięczaków z rodziny **poczwarówek** Vertiginidae, rodzaj *Vertigo* spp., do których należą m. in. dwa gatunki wymienione w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej: *Vertigo moulinsiana* (**poczwarówka jajowata**) i *Vertigo angustior* (**poczwarówka zwężona**). Obecność osobników z rodzaju *Vertigo* spp. na badanym obszarze wskazuje na dogodne warunki siedliskowe dla tych ślimaków. Okazy wymagają oznaczenia do gatunku. Stwierdzono m. in. występowanie dwóch gatunków motyli z rodziny Lycaenidae: **czerwończyka żarka** *Lycaena phlaeas* i **czerwończyka nieparka** *Lycaena dispar* – gatunku w Polsce prawnie chronionego, ujętego w Polskiej Czerwonej Księdze i w Polskiej Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych z kategorią LC, oraz ujętego w II Załączniku Programu „Natura 2000”. Na obszarze planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” występuje ponadto, oprócz gatunków pospolitych, wiele gatunków rzadkich

i chronionych m. in. biegacz fioletowy *Carabus violaceus*, przedstawiciele rodzaju *Bombus*, paź królowej *Papilio machaon* i inne. Na uwagę zasługuje niezwykła różnorodność fauny bezkręgowców glebowych. Zwykle podaje się ją, jako dobry wskaźnik bioróżnorodności ekosystemalnej. Wstępne obserwacje wskazują na obecność wszystkich ważniejszych taksonów bezkręgowców glebowych, w tym przedstawicieli rzadszych grup, m. in. związanych z siedliskami wilgotnymi jak np. **pierwowije** (Symphyla) z rodziny ScutigereLLidae – będące wskaźnikami środowisk żyznych i higrofilnych czy **roztocze** z rodzin Calyptostomatidae, Erythraeidae, Trombidiidae, Microtrombidiidae, Johnstonianidae (Acari: Actinotrichida: Parasitengona).

Teren planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” stanowi lokalną ostoję wielu gatunków ptaków, w tym gatunków z załącznika I Dyrektywy Ptasiej. Dla zachowania i rozwoju spektrum gatunkowego ptaków konieczne jest równomierne występowanie wszelkich klas wiekowych drzewostanów omawianego terenu. Utrzymywanie drzewostanów w wieku przeszłorębnym wpływa pozytywnie na gatunki wykorzystujące starodrzewia jako siedliska lęgowe – należą do nich szponiaste, bocian czarny, dzięcioły (np. średni i czarny), a także inne gatunki.

Fauna ssaków (Mammalia) planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” jest niezwykle zróżnicowana. Nie licząc nierozpoznanych na tym terenie nietoperzy (Chiroptera) oraz niepotwierzonego stwierdzenia dzikiego królika *Oryctolagus cuniculus*, liczy 37 gatunków. W całym województwie lubuskim wykazano dotychczas 70 gatunków ssaków, w tym 18 nietoperzy. Należy sądzić, że na badanym obszarze można spodziewać się występowania co najmniej 10. gatunków nietoperzy, a więc teriofauna planowanego użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” będzie stanowić ponad dwie trzecie fauny województwa lubuskiego. W niewielkiej odległości od omawianego obszaru stwierdzono np. występowanie mopka *Barbastella barbastellus*, jednego z najrzadszych i objętych mocną formą ochrony „Natura 2000” nietoperza. Planowany użytek ekologiczny „Dachowskie Ługi” stanowi w znacznej części pozostałość naturalnych ekosystemów i ma duże znaczenie dla zachowania różnorodności biotycznej w regionie. Z przyrodniczego punktu widzenia jest więc obszarem zasługującym na ochronę. Ponadto, jako modelowy fragment „dzikiego” biotopu, ostoja zwierzyny tak atrakcyjnej jak wilk, łoś, daniel czy wydra, i potencjalny rezerwuuar bioróżnorodności dla innych ssaków, może stanowić o znacznym podniesieniu atrakcyjności turystycznej gminy. Przedstawiona lista gatunków dotychczas stwierdzonych na omawianym obszarze zawiera 14 taksonów prawnie chronionych w Polsce (nie licząc nietoperzy) w tym

wiele objętych ochroną w ramach Europejskiego Programu „Natura 2000”. Nie mniej istotny jest fakt, iż planowany użytek ekologiczny stanowi matecznik dla 15. gatunków łownych.

Ze względu na walory przyrodnicze omawiany obszar należy objąć ochroną. Najlepszą formą ochrony przyrody wydaje się być użytek ekologiczny. Proponowana nazwa obiektu to „Dachowskie Ługi”.

Położenie obiektu: obręb leśny Nowa Wieś w Leśnictwie Żarków w oddziałach nr: 3, 4, 5, 9A, 10, 11, 12, 21, 22, 23, 37, 38, 54.

Powierzchnia proponowana do objęcia ochroną: 288,43 ha.

Argumentem, który może i powinien przemawiać za utworzeniem użytku ekologicznego „Dachowskie Ługi” jest fakt, że chroni on różnorodność krajobrazu i różnorodność biologiczną w krajobrazie – a to bezpośrednio przekłada się na postrzeganie atrakcyjności krajobrazu, m. in. dla turystyki. Tworzenie sieci użytków ekologicznych jest sposobem, by te elementy krajobrazu zachować i wzmocnić. O walorach tego obszaru świadczy dobitnie fakt występowania bardzo dużej różnorodności biotycznej fauny, w tym ssaków i bezkręgowców

Warto wykorzystać obiekt dla celów edukacyjnych oraz jako atrakcję turystyczną. Dlatego należy zaplanować ścieżkę edukacyjną wiodącą łądem wokół obiektu oraz do wnętrza torfowiska prowadzącej po pomoście. Potrzebne będą także tablice informujące o atrakcjach przyrodniczych użytku. Atrakcyjność turystyczną podniesie wieża widokowa pozwalająca prowadzić obserwacje torfowiska z góry (ze względu na trudności z wchodzeniem do wnętrza – podmokły teren oraz niepotrzebne płoszenie zwierząt). Ważne jest także wydanie materiałów informacyjnych oraz okresowe informowanie w mediach o atrakcjach torfowiska. Ważna jest współpraca z Urzędem Gminy w celu wskazania na możliwości noclegów oraz wyżywienia turystów.

LITERATURA CYTOWANA I WYKORZYSTYWANA

Chmielewski S., Stelmach R. (red.). 2009. Ostoje ptaków w Polsce. Wyniki inwentaryzacji. Część I. Bogucki Wyd. Naukowe, Warszawa.

Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (red.). 2009. Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią. GIOŚ, Warszawa.

Czechowski P., Jerzak L. 2008. Możliwości rozwoju turystyki ornitologicznej w województwie lubuskim. W: Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki i Rekreacji Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie - (Turystyka w Regionie ; 1): 19-25.

Gabryś G., Jerzak L., Gabryś B. 2013. Lubuska przyroda - warta zachodu? W: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego. Inżynieria Środowiska. nr 150 (30): 54-64.

Głowaciński Z. (red.). 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. PAN Kraków.

Jerzak L. 2006. Turystyka przyrodnicza szansą dla terenów dotychczas nieatrakcyjnych - przykład Muzeum Bociana Białego w Kłopotcie. W: Turystyka w badaniach naukowych (red. J. Krupa, J. Biliński).- Rzeszów: Wydaw. Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie (Prace Przyrodnicze i Humanistyczne): 23-30.

Jerzak L., Czechowski P., Dzieńdziura K. 2009. Birdwatching - new possibility for touristic progress in Eastern Europe. W: Geografiâ i turizm: evropejs'kij dosvid : materialy III miŹdunarodnoj naukovej konferencii. L'viv - Bruhoviči, Ukraina, 2009 .- L'viv : L'vivskij Nacional'nij Universitet imeni Ivana Franka: 298-304.

Jerzak L. Maciantowicz M. 2008. Synteza - obszary najcenniejsze oraz zagrożenia. W: Przyroda oŹywiona: opracowanie ekofizjograficzne województwa lubuskiego. red. L. Jerzak - Zielona Góra: Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego: 259-267.

Kuczyński L., Chylarecki P. 2012. Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski. Rozmieszczenie, wybiórczość siedliskowa, trendy. GIOŚ Warszawa

Najbar B., Jerzak L. 1996. Przyroda województwa zielonogórskiego. Zielona Góra: Wydaw. Liga Ochrony Przyrody.

Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski, rozmieszczenie, liczebność i zmiany, T. I-II, Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody "proNatura", Wrocław.

ZAŁĄCZNIK

Elementy niezbędne przy tworzeniu „Użytku Ekologicznego”

1. Pismo przewodnie, w którym jest napisane kto i o co wnioskuje.

2. Uzasadnienie merytoryczne - w którym udowadniamy, że dany obiekt spełnia ustawową definicję wnioskowanej formy ochrony. Tu dobrze jest załączyć dokumentację przyrodniczą (opis obiektu, waloryzację przyrodniczą, wykaz flory i fauny, mapę roślinności, zdjęcia fotograficzne ...). Dobrze jest, gdy to uzasadnienie przyrodnicze jest wykonane rzetelnie i jak najbardziej wyczerpująco. Jednak dla małych form, takich jak użytek, wystarcza jednak zazwyczaj 1-2 stronicowe uzasadnienie, nie ma potrzeby sporządzania obszernej dokumentacji. Powinno ono, choćby zwięźle, argumentować że obiekt jest „pozostałością naturalnych ekosystemów” i że „ma znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej”.

3. Wyrys i wypis z ewidencji gruntów, dotyczący tych działek ewidencyjnych, na których proponuje się utworzenie formy ochrony. Mapę działek ewidencyjnych na tle zdjęcia lotniczego lub mapy topograficznej najlepiej znaleźć w Internecie w serwisie www.geoportal.gov.pl – jeżeli używamy programu GIS mającego tzw. funkcję „klienta WMS” to taką mapę katastralną można pobrać w formie pasującej do systemu GIS. Papierową, oficjalną mapę uzyskamy w Powiatowym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej, a wypis w wydziale ewidencji gruntów starostwa; trzeba się przy tym liczyć z niewielkimi opłatami.

4. Zestawienie działek ewidencyjnych, jakie mają wejść w skład danej formy ochrony, wraz z zestawieniem powierzchni użytków gruntowych oraz z wykazem właścicieli działek.

5. Opinię właścicieli, posiadaczy lub zarządców odpowiednich gruntów;

6. Projekt aktu prawnego tworzącego proponowaną formę ochrony.

Teoretycznie do inicjatora objęcia ochroną należy tylko wypełnienie punktu 1 powyższego zestawienia. Resztę powinna przygotować rada gminy. W praktyce procedury, w których się na to liczy, często ślimaczą się latami lub w ogóle utykają w martwym punkcie. Im więcej części dokumentacji przygotowujemy więc za urzędników, tym większe są szanse na rzeczywiste objęcie interesującego nas obiektu ochroną i tym szybciej może się to stać

Argumentem, który może i powinien przekonać gminę do ustanawiania użytków ekologicznych, jest często fakt, że chronią one różnorodność krajobrazu i różnorodność biologiczną w krajobrazie - a to bezpośrednio przekłada się na postrzeganie atrakcyjności krajobrazu dla turystyki. „Tętniące życie przyrody” – krajobraz nasycony kumkaniem żab, krzykiem żurawi, zapachem bagna, kolorami kwitnących kwiatów, głosami świerszczy czy kolorami różnorodnych motyli – jest nawet podświadomie postrzegane jako silny traktor turystyczny. Tworzenie sieci użytków ekologicznych jest sposobem, by te elementy krajobrazu zachować i wzmocnić.

Co do zasady, sądy orzekają, że „ograniczenie prawa własności ze względu na potrzeby ochrony przyrody jest zgodne z prawem”, tzn. można utworzyć użytek ekologiczny także wbrew woli właściciela terenu. Jednak uchwała o utworzeniu użytku może nie ostać się zaskarżeniu, jeżeli będzie niestarannie przygotowana (porównaj wyroki w sprawach II SA/Ol 451/10 - Wyrok WSA w Olsztynie, II OSK 1053/10 - Wyrok NSA, i następnie II SA/Gl 1094/10 - Wyrok WSA w Gliwicach).

Aby uniknąć takich sytuacji, należy pamiętać, że zwłaszcza przy tworzeniu użytku na gruncie cudzym:

- 1. Granice formy ochrony przyrody muszą być jednoznaczne i precyzyjnie określone;**
- 2. Dokumentacja powinna precyzyjnie uzasadniać, dlaczego dla ochrony stwierdzonych walorów pożądane jest utworzenie akurat takiej formy ochrony przyrody;**
- 3. Dokumentacja powinna bardzo precyzyjnie uzasadniać, dlaczego dana konkretna działka jest potrzebna w granicach użytku, z punktu widzenia jego celów ustawowych;**
- 4. Dokumentacja musi być aktualna, jeżeli jest starsza niż rok, to uzasadnienie uchwały rady gminy powinno zawierać wyraźne stwierdzenie, że dokumentacja zachowała aktualność.**

Powyższych problemów oczywiście nie ma, gdy użytek tworzony jest na gruncie gminnym – a zwykle nie ma ich także, gdy jest tworzony na innym gruncie państwowym.

Specyficzne problemy mogą występować w przypadku tworzenia użytków na gruntach Lasów Państwowych. Lasy zwykle same proponują uznawanie za użytki nieużytecznych gruntów nieleśnych (np. bagien), natomiast według ich wewnętrznych procedur nie należy uznawać za użytki gruntów zaewidencjonowanych jako Ls. To podejście nie opiera się na żadnym przepisie prawa powszechnego, ale na stanowisku wyrażonym kilka lat temu przez Generalną Dyрекcyję Lasów Państwowych – w różnych RDLP praktyka w tym względzie może być różnaita.

PRZYKŁAD
UCHWAŁA NR
Rady Miasta i Gminy Drapno
z dnia
w sprawie uznania za użytek ekologiczny
PROJEKT Z DNIA...

Na podstawie art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (Dz.U. z 2009 r. Nr 151,

poz 1220, Nr 157, poz. 1241), Rada Miasta i Gminy Drapno uchwała co następuje:

§1

Uznaje się za użytek ekologiczny pod nazwą „Storczyki”, zwany dalej użytkiem, obszar łąki o powierzchni

3,9600 ha stanowiący działkę ewidencyjną 19/1 w obrębie ewidencyjnym Świdniki gmina Drapno,

stanowiącą stanowisko rośliny chronionej – storczyka kukawki *Orchis militariss*. Granice użytku przedstawia

mapa będąca załącznikiem nr 1 do uchwały.

§2

Nadzór nad użytkowaniem sprawuje Burmistrz Miasta i Gminy Drapno.

§3

Celem ochrony użytku jest zachowanie populacji storczyka kukawki *Orchis militariss*.

§4

Ustala się następujące sposoby ochrony czynnej użytku:

1) coroczna obserwacja stanu populacji,

2) w razie rozwoju roślin konkurencyjnych ograniczających populację storczyka, koszenie części

powierzchni tak, żeby każda część koszona była co 3-5 lat, po przekwitnięciu i dojrzewaniu owoców

pełnika.

§5

W stosunku do użytku wprowadza się następujące zakazy:

1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania;

- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
- 3) uszkodzania i zanieczyszczania gleby;
- 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
- 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
- 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 9) zbioru, niszczenia, uszkodzania roślin;
- 10) umieszczania tablic reklamowych.

§6

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Drapno.

§7

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym

Przepisy ustawy o ochronie przyrody o użytkach ekologicznych - wyciąg

stan na 01.01.2011.

Art. 42.

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania

różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna,

torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska

przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca

rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania.

Art. 44.

1. Ustanowienie pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego

następuje w drodze uchwały rady gminy.

2. Uchwała rady gminy, o której mowa w ust. 1, określa nazwę danego obiektu lub obszaru, jego położenie, sprawującego

nadzór, szczególne cele ochrony, w razie potrzeby ustalenia dotyczące jego czynnej ochrony oraz zakazy właściwe dla tego

obektu, obszaru lub jego części, wybrane spośród zakazów wymienionych w art. 45 ust. 1.

3. Zniesienia formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, dokonuje rada gminy w drodze uchwały.

3a. Projekty uchwał, o których mowa w ust. 1 i 3, wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony

środowiska.

4. Zniesienie formy ochrony przyrody, o której mowa w ust. 1, następuje w razie utraty wartości przyrodniczych, ze względu

na które ustanowiono formę ochrony przyrody lub w razie konieczności realizacji inwestycji celu publicznego lub zapewnienia

bezpieczeństwa powszechnego.

Art. 45.

1. W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego

mogą być wprowadzone następujące zakazy:

1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;

2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z

zabezpieczeniem przeciwsztormowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymaniem,

remontem lub naprawą urządzeń wodnych;

3) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;

4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej

gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;

5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów

wodno-błotnych;

6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;

7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;

8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków

roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;

9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej

ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką

rolną, leśną, rybacką i łowiecką;

10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu

ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;

11) umieszczania tablic reklamowych.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę

ochrony przyrody;

2) realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;

3) zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;

4) likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.

Ekosystemy reprezentatywne, zwane także ekosystemami referencyjnymi, to wytypowane obszary, na których nie prowadzi się działań gospodarczych w celu zachowania i obserwowania przebiegu naturalnych procesów ekologicznych w nich zachodzących. Przykładowo w nadleśnictwie Sława Śląska łączna powierzchnia takich ekosystemów wynosi 1347,44ha (stan na 1.01.2013r.), co stanowi 5,30% powierzchni leśnej Nadleśnictwa Sława Śląska.

Informacja o tym, czy dane ekosystem zaliczony jest do tej grupy zawarta jest w opisie taksacyjnym, ponadto powierzchnie te zaznaczone są na mapach przeglądowych poszczególnych leśnictw.

Istotnym również jest fakt, iż wyznaczenie i właściwe oznakowanie na mapach ekosystemów reprezentatywnych wchodzi w zakres realizacji punktu 6.4 zasad i kryteriów FSC, w którym zapisano, że „Reprezentatywne ekosystemy w ramach krajobrazu należy ochraniać w ich stanie naturalnym oraz zaznaczać je na mapach stosownie do zakresu działań oraz unikalnego charakteru danych zasobów”.

Należy dodać, że łączna powierzchnia ekosystemów reprezentatywnych w Nadleśnictwie Sława Śląska nie jest wartością stałą. Co jakiś czas dokonywana jest weryfikacja danych, w związku z czym podane wyżej wielkości mogą ulegać zmianie. Szczegółowe informacje na ten temat można uzyskać bezpośrednio w Nadleśnictwie Sława Śląska.